

A Tisza bölcsője.

(Emlékül a jó máramarosiaknak.)

IRTA P. SZATHMÁRY KÁROLY.

(Folytatás.)

Huszt városában a Rákóczy- vagy később „fehér ház”-nak nevezett palota, melyben ma a kamarai előljáróság székel, építészetileg kevés nevezetést mutathat fel. Legérdekesebb még a kerti szobából a kertre rugó kis fülke, melyet a hagyomány II-ik Rákóczy Ferenc házi oltárának vagy imahelyének tart.

A „fehér ház” egész a múlt század végső feléig eredeti állapotában volt; ekkor toldattott ki aztán az udvar felől a megbontott vár falaiból.

Ezelőtt egy századdal ez volt a ref. egyházon kívül Huszt az egyetlen köépület. Harmadik és legfőbb nevezetessége Huszt városának a hajdan híres vár, ma napról napra jobban porladó rom.

E várom oldalrajzát a Vasárnapi Ujság már 1856-ki évi folyamában közölte: azért bár módunkban állana, hogy tökéletesebb rajzát adjuk, mivel magukból e romrajzokból a nagy közönség úgy sem sok tanúságot merít, ezuttal elhagyjuk.

Czélserűbbnek tartjuk ehelyett, hazánk e nevezetes végvárának alaprajzát közölni, (lásd a mellékelt rajzot) részint, hogy az a régebbi magyar erődítési módokról adatokat nyújtson, részint, hogy egy Bethlen István és Rhédei Ferenc fejedelmi udvartartásáról tájékozódásul szolgáljon.

Megjegyzem, hogy e rajz bár nem szakértő, de oly hiteles és tiszteletreméltó kézből került, kinek koránál fogva módjában állott a várat a leégett fedeleken még csaknem teljes épségében szemlélhetni, s ki adatait olyanok előadásából merítette, kik a várat még lakható állapotában ismerték. *)

A vár egy közvetlenül a város és Tisza felett fekvő, mintegy 150 lábnyi magas dombon áll, mely alakjára a budai Gellért hegyhez hasonlít, alkatára vörös porfir s a Tisza egykori ársodrásának hatalmas nyomait mutatja.

Lába, az ugynevezett „Veres domb”, tökéletes téglaszínű agyagporfirből áll, mely vulkanikus kiegészítő nyomatot mutatja.

A vár maga nemcsak a két völgyet — a tisztait és nagyágit, de még a szembenfekvő, halmokat is tökéletesen uralta.

Ebből származott történeti fontossága, kulcsul szolgálván egyfelől a dolhai pasusnak, másfelől a máramarosi sóbányának s közvetve Erdélynek.

Érdekesnek tartom az alábbi kis alaprajz közlését, mely még azon korból van véve, midőn a falak épen állottak, sőt itt ott a fedél maradványai is.

A huszti vár fejedelmi udvar is levén, az ily nagyszabású háztartás elrendezésére, valamint a régebbi magyar erődítés és építésmódra is adatokat szolgáltat.

A vár külön álló meredek dombon fekszik, melyből egy második, a belvárat tartó emelkedik ki. A meredek domboldalt cserje, mogyorós nötte be. Hossza mintegy 200, legnagyobb szélessége 50—60 lépés. Arczsal a Tiszának feküdt, mely felé az „Uraim házának” ablakai nyilottak. Fekvésénél fogva ma már a vontasövű ágyúk ellenében nehéz lenne tartani, de a régi ostrommal szemben diadalal megállhatott.

A rajz 1-ső száma, Tóth János ur véleménye, szerint a huszti vár inventáriumában a „kastélynak” jelelt épületet jelöli, bár én,

*) E férfit T. Tóth János ur, Máramaros megye neszora, emeritus táblabírája, a nevelésügy körül fáradozó, talán férfit, s a megye multjának élő krónikája.

343

18-dik számunk a vár sarkertjét az I. és K. a sütőházat és a hegy alatti jó forrást jelölik, melyből békeidőn merítették; a felső kútnak rossz vize levén.

A várnak 1 pont alatti oldalán gyümölcsös, a déli, Tisza felőli oldalán pedig szőlős-kert volt, melynek nyomai ma is látszanak. A várhegy alatt a kamarának máig kitünő pinczéi vannak. (Folytatás következik.)

Londoni rajzok.

(Fény- és árnyképek. — Tolvajok városrésze.)

London az érdekes ellentétek városa. E roppant utca-tömkelegben, sokszor tövében a legfényesebb s lelegelegasabb városrészeknek, oly utcákra s oly emberekre akadunk, kiken a civilizatio s a haladás semmit sem fogott s kik ép e két tényezőnek köszönhetik lételüket. — Mülveltség és durvaság, gazdagság és nyomor, fényűzés és rongyosság, vallás és büny, polgárosodás és barbárság a világ egy városában sincsenek oly közel egymáshoz, mint Londonban, mely a közművelődésnek itt tapasztaljuk legzajosabb s legdiadalmasabb erőlködéseit s ugyanaz okból élesen kifejtett — mert szükséges — ellentéteit.

Az Oxfordstreetben — Londonnak legnevezetesebb zeneárnok látható, melynek csúcsos bejárata épen annyit láttat az épület beljéből, mikép ellent nem állhat, hogy 6 pence árán annak építészeti remekét közelebb nézhetjük. A bejárat előtt mindenféle színű és nagyságú hirdetések tűnnek szembe; az egyik *Henry és Fiau* csodafiúk jól talált a czipőivel, kik a „röplő trapezon” követve el hajmeresztő dolgokat, a „civilizált” nézőket sikerült nyakszékük vagy fejzúzás érdekelt látványával biztatják.

Az a piros mellényű, rongyos ír-irakban feszengő, irtózatosságnak korbáccsal hadonázó, ki a másik falragason van megörökítve: a mi jó barátunk *Sam Collins* a „hasonlíthatatlan” ír jellem-rajzoló, kinek tánczra emelt lábai és csapadók korbácsa ellentállhatlanul csábítgatja Melpomene modern tisztelőit. — Nyomban mellette két szerencsének mázolt egyén képe, tamburinnal és nádsípjal, kik az ismeretes „Ridley hoh” nótát három öles ugrásokkal készek érdekesíteni.

Délelőtti előadás levén ma, a bejárat előtt nagy tömeg töltvén, mely a szépet a hasznossal egybekötve, a tudólu sokaság műérzékét saját előnyére aknázza ki. Látsz itt utcazi házalókat, kik erős tüdővel diósérgetik föl nekéd áruiat; kis ládáikban ezukorka, tollkés, narancs, fésű, a kiállítási épület rajza, olasz dalmű-szöveg, borjúláb, hajtű, saláta és biblia egymásmellett és fölött. — Ama választékos öltözetű uracs, kinek szemébe négyszögű üveg van csipetve, s kinek zsebéből finom selyemkendő kandiál ki — mi természetesen nem egyéb mali-tiosus gondatlanságnál — egyike a legveszélyesebb zsebmetszőknek; látsz ragyogó demimonde hölgyeket, kik kétes szerelmők egy-egy édes pillantásával vizsgálják a mellettköz elhaladó „gentet”, ha ez arany óraláncznak és nem egészen elnyűtt keztyük bájjai által hat szívökre. — Mielőtt azonban át mernél hatolni a sokaságon, a police-man udvariasan megkér, hogy jól gombold be kabátod és vigyázz zsebeidre s ha ismét kijössz, a gondos police-man tekintete figyelmesen fut el rajtad tetőtől talpig, vajjon nem hiányzik-e valamid, s hogy szerencsésen szabadultál-e ki a civilizatio hadának portyázói közül.

Nos, civilizatio-e ez, avagy nem? Nem?

Ugy hát jól nézd meg szomszédodban ezt a hajporos, szálmagas „*flunkert*”, világoskék, sárgabélésű, aranyrojtos liberiájában, vörös pluche-nadrágjában kitömött ikráival, méltóságos csattos czipőivel s szemtelen pirosságu arczával — jól nézd meg őt, merevült térdeivel, hogy igyekezik drága testét ékes ivben meghajtani, hogy ama szikár ladynek hatalmas krinolinját fejtsse ki a kocsiból, mint sikerül ez neki végre, s mily fejedelmi öntudattal kíséri el őt a legközelebb divatáru-raktárba, — jól figyeld meg előkelő mozdulatainak méltóságát és tekintélyét, ne feledd el, hogy az aranyban és selyemben nyakig öltözött hölgy krinolinost tolettjéből a szivárványnak egy színe sem hiányzik — s ha így jól kibámult magad, aztán mondd meg nekem, hogy mindez nem civilizatio-e?

Ne álljunk meg e boltok előtt, melyekben minden világrész gazdagsága föl van halmozva, s részint kaczer humbuggal, részint öntudatos soliditással a vásárló közönség szemé elé kitarva.

Arramentünkben, e selyem-szövet-boltokba mégis vessünk egy kis pillantást.

E bolt oly hosszú, hogy nem lehet megkülönböztetni: ama nő, ki az áru-asztal tulsó végén áll, szép fiatal leány, avagy vén asszony-e?

A padolattól föl a tetőtől minden tér zsfolyva a legdrágább szövetekkel, a legtávolabb s legkisebb sarok is százezreket képvisel. Már most hány ezer font sterling szükséges arra, hogy ily raktár egészen megteljen, s hány ezer munkás-kéz, gép és találmány? Szédül az ember feje, ha csak ennek kiszámítására gondol is; s minden szédüléstől őrizkedjünk, különösen e perczen, hol tisztán látó szemre, itéletre és gyors lábakra van szükségünk, hogy az utca másik oldalára, s oda érjünk, hová őnt vezetni akarom, kedves olvasóm!

A cabok, fogatok, omnibuszok s targonczák áradata, mely az Oxford-utczában hullámlázik föl s alá, látszólag oly végtelen és gyors, hogy gyakorlatlan szem képtelen ki-fürkészni modot, melylyel e zudulatot át-szeghetné. — De itt egy omnibusz áll meg, hogy valakit szállítson, s egy percze egy meggátolja a folyamatot tovább haladásában, hogy hullámai tehetetlenül törnek meg rajta, s lecsillapulnak.

Gyorsan át!

Igy. Most ép tagokkal értünk az Oxfordstreet „tulsó oldalára”; ez neve a dél-keleti járdának. Már itt távolról sincs oly élénkség, oly elegancia mint a másik oldalon, mely alatt kizárólagosok érteni az Oxford-utczát.

A boltok kisebbek, vegyesebbek, olcsóbbak és tartalmuk egészen másfajta. Lakbörök felényi sem az, mi a szemközti nagy boltoké. A „tulparton” más is az emberfaj, mely szintén a civilizatiohoz tartozik ugyan, de kétesebb, ruhája kopott, sokszor azon határnak legzselén áll, melyen tul a „mob” kezdődik.

Honnan van az, hogy két, csak egyetlen egy ut által elválasztott járda oly egymástól elütő jelleggel bír? Miért? Evvel a „*miért*”-tel Angolországban nem boldogulunk; mert a civilizatio nem unalmas logikai törvények szerint fejlődik, hanem nagyokat szövik és szeszélyekkel bír s ha nem akarunk elmaradni mögötte, vele kell ugranunk, a helyett, hogy minduntalan megállva, azt kérdezzük: miért? Az angol ritkán kérdezi, hogy miért? — de mindig azt kérdi: minek? — s e tényleges utilitarianismus által sokkal meszszebbre vivék, mint a csaknem oly nagyszámú német nemzet örökös retrospectiv alaposágával.

Tekintsük csak meg azt a széles vállu

„gentet”, ki rendithetlen lábaival áll ama kurta bolt — angolul „*Thop*” — kirakata előtt s a legnépszerűbb lovak, vivő kakasok, bulldogok, öklözök, cricket-játszók *) stb. stb. arczképeit vizsgálja miértő szemekkel! A szabó mindent megtett érte, mi emberi erők hatalmában áll; sporting-kabát, nadrág, mázos czipő, kalap, minden gondosan kikefélve, a legújabb divat szerint; a nyakravaló persze kissé fölötte tarka s az óraláncz kelletén tul vastag, s tán nem igazi, de azért nem kevéssé „*gentleman*” áll előttünk; hegyes, közepett gondosan elválasztott üstökétől fogva, világos zöld keztyükbe erőszakolt ökleig. — De már most nézzük meg valamivel figyelmeesebben ezt a fickót!

Tagjai egymáshoz illenek, s arca nyers izomerő, melyet minden mozdulatában kifejt, szinte kellemesen hat a szemre; a zendülő tagok azonban föllázadnak a civilizált divat ellen, mely kényurilag uralkodik felettük, a gyötört lábászarakat nádpálczájával akarja kiverni fogságukból, karjaival és kezeivel haragosaknak lók zsebeibe, széles szíjra megvetőleg köp az új fényház-csizmákra, ez ember feszültnek érzi magát a polgárosodás kötelekeiben, legelső alkalommal szét fogja törni e kényelmetlen bilincseket; azon lánczszemeket, mik a polgárisult világgal kötik össze őt, szétzépdi, s szabadon s lánczok nélkül térend vissza vadonába, a honnan jött. A barbárság félremagyarázhatlan bélyegét ütötte arczára, s ez alkalommal szétszúzza orrsontját. Ez a mi „gentünk” híres öklész — boxer — s nem keze, de ökle munkája után él, ma fényűző kicsapongásokban, holnap mint bűnös, holnapután mint barbár. Ha be fog következni azon idő, hol hátat kellett fordítania a civilizatioának, mostani állásponjtától nem messze fog távozni, hogy menhelyre akadjon. — Nehány lépés s a polgárosodás oly egészen megszűnik, hogy néhány perc múlva teljesen el is felejtheti azt. Végzselén állunk a civilizatioának.

Mielőtt azonban átlépnek e végső határt, kérjük az olvasót, vessen még egy futó pillantást az Oxfordstreet életére, melyben a legmodernebb üzletvekenység veti hullámaikat, elegantiát, luxust, humbugot s élvezet, élénk, szingzagad képpé alkotva. Más felé fordítjuk ragyogványoktól káprázó szemünket, s a zajtól elkábult fönket, mely zajjal három milliónyi embert számító város szivere lüktet London egyik nagyobb uterében, s e fris benyomásokkal szivünkben s elménkben egy mellékutczába lépünk.

Csak néhány lépés, és *St. Gilesben*, azaz oly világban vagyunk, mely ép ugyanolyan az Oxfordstreethez, mint a bugaczi csárda ó angol felsőnép palotájához, vagy mint a nyomorult alak, melynek mély szemüregéből az éhhalál vigyorog rád, melynek fehér ajkai remegnek a láztól: a Carlton-clubb dandyjéhez, mint a civilizatio a barbársághoz.

Ha a modern élet zaja az Oxfordstreetből nem csapna el hozzánk tompa moraj gyanánt, semmi sem emlékeztetne azon világra, melyet az imént elhagyánk; oly teljesen s oly hirtelen változott meg a jelenet. Más lég, más nap, más házak, más emberek, más érdekek, más foglalkozások, más szokások, más művelődési állapotok, más erkölcsök. Vannak öreg emberek, kik emlékeznek még azon időre, hol e pusztá, hosszú utcák, melyek láására physicalis és morális borzalom fut el, „*jók*” sőt még fashionablek is voltak; a polgárosodás azonban mindinkább

*) *Cricket*, magyarul tán gamó-játék, az angoloknál fölötté kékes nemzeti játék s gymnastikai szórakozás. A gamót erős karral kilölik, mely egy darabig átvágva a tért, physicalis törvények szerint oda tér vissza, honnan kiroptek. Dr. T.

szalada, és hogy ha az kapsinak nem esnek vala az városban, hátokom mehetünk vala az várho s stb.“ — Későbbi, — tán ezeknél szerencsésebb — hadjáratairól Vadászi Pálnak évkönyveink nem hagytak adatokat; annyit tudunk, hogy egy pár évvel utóbb, 1647-ben már kunok kapitánya volt, a mint ezt a kunoknak adott és Karczag város levéltárában található ótalomle vele igazolja. Valószínűleg már ekkor, vagy bizonyosan nemsokára, fülékvári alkaptány-ságától is bucsút vett, mert 1650-ben ez állomáson utódaul már Iványi Fekete Lászlót találjuk; az is bizonyos, hogy 1654 előtt meghalt vala, mert ez évben neve előtt már a „*néhái*” melléknevet olvassuk oklevelekben.

Vadászi Pál, mint azt 1646-ban füléki alkaptányi korában készült képe után következtethetjük, magas, száraz természetű, szabályos arczu, komoly tekintetű férfiú volt, hosszúra hagyott haja mellett kidomborodó, de redős homloka fölött szokásos üstököt viselt, meghagyva gyéres szakállát is, csinos bajuszával. Jelszava volt, mint képe alatt olvasható: „*Omne solum forti patria*.” (Az erősnek minden föld hazája.) N. I.

Gara Mária.

Puha, fehér, selyem párna, Rajt a nádor fejrő lánya, Mintha rája vón lehelve. Angyaliszive, szende lelke Kedvesével játszik. Piros ajkin édes álma Olyan híven látszik.

„Kit üdvözöl e sok éljen? Ugy-e, ugy-e vőlegényem? Tudtam, tudtam, hogy ma eljő, Nem hagy soká epednem ő.” — Börtönajtó tárul, Mostan lép ki haloványan Börtön ajtajából.

„Itt jön, itt jön! hallom léptét, — Oh, csak sebesebben lépni! — Szívem dobog, — alig várja... Itt a keze valahára Az ajtókilincsen.” — Mostan lép föl a vérpadra, Biborban, — bilincsen.

Lászlóm, Lászlóm, hozott Isten! Édes gyöngyöm, drága kincsem! Jer, borulj a karjaimba, Adj egy csókot ajkaimra... Igy, ily... csókot csókér... — Szép fejrő durva kezét Most teszi a hóhér.

„Szemed lángol, csókok éget, Kebled feszül, lázad véred: Szép leventém, mi bajod van? Szíved olyan nagyot dobban, Nagyot dobban... hármát.” — Most sújtja le harmadikszor A hóhér a bárdot.

„Jer, suttogjunk gerlemódra, Hadd figyeljek édes szóra. Ha sugod, hogy szeretsz engem: Édes szódtól repes lelkem S a mennyekbe szállok.” — Gyilkosára most dörög le Ajkáról az ótok.

„Itt a templom, itt az oltár, Ott a násznép, a pap ott vár!... Sosem hittem, hogy megérjem Ezt az üdvöt: édes férjem, Enyim vagy hát végre!... — Sir a násznép. A vérpádon Most osorog ki vére.

Lányka, lányka, föl ne ébredj! Almodj tovább, álmód szépet. Tündér szíjje azt az álmot. Melyben kedves ifjad látod. Hej, hisz' ez az álom Ez utolsó boldogságod Ezen a világon. Tóth Kálmán.

nyugat felé vonult s a barbárság, mely nyomban követé azt, oly gyorsan hódította meg e városrészt, mint a hogy távozott a civilizáció.

Itt a Drurylane classicus negyedében vagyunk.

E szűk, sötét s hosszú utcák, melyek innen kelet felé futnak s helytelenül nevezetnek „courts“-oknak, azaz udvaroknak, London legveszélyesebb utcáinak tartoznak. Itt laknak a szabadon bocsátott fegyveresek és rabok (*Tick-of-leavenen*) utonállók, tolvajok stb. stb. — Ilyen „courtnak“ felső végén a nap és éj minden órájában két rendőr áll s ugyanannyi annak alsó végén is. Az utcákba be azonban csak nagyritkán s legnagyobb szükség esetén mennek s ilyenkor a közökben a „life-preservervel“ életbiztosítással, azaz: egy darab bőrrel körülfont fogantyús óndarabbal törnek utat maguknak lépésről lépésre. Mert mihelyt a külső vagy idegen világ politikális képviselője e község territoriumára lép, minden lakó, férfi, némben és gyermek egyszerre fölzudul, hogy a toladónak utját elzárják. E harcok sokszor kétségbeesett elkeseredéssel vívatnak.

Miután fényes nappal s dél van, kissé mélyebbre is bátorkodunk hatolni.

Mily világ, mily vad és primitív élet az, mely itt a szétzilált művelődésnek romjain épült! A dülöngő, szürke házakat a még rongyokkal sincsenek betömve vagy papírral beagasztva; minden ajtó nyitva áll,

sok lakásnak kapuja sincs, annak jeléül, hogy e lakosság nem bizalmatlanodik egymás irányában. Minden család ugylátszik, hogy az utcán él és lakik. — Itt egy nő ki lomhalmon ül ajtaja előtt, mialatt ócska, vedlett ruhákat foldozgat, időnkint betekintve egy ústbe, mely nehány, lánggal égő forgács fölé van akasztva. Amott egy egész család guggol, nagyanya, anya és hat gyermek, természetesen mind rongyos és mosdatlan; egy benukt, ingó lábu asztal körül térdelnek és theát isznak, ha ugyan azon moslék, mit szájukhoz emelnek, megérdemli e nevet. Itt nő mosakodik, ott leány fésülködik; amott — a mi honi cigány-purdéink — boglyasfejű gyermekek hentelegnek a porban vagy az utca sarában, melyet föl nem kavarr semminemű jármű kereke vagy ló patája; odább két asszony verekedik, hónaljig gyűrve föl ujjait s látatva aszott, sárga karjukat és senki sem törődik velük, míg végre az ivergetlen ablakok egyikében ijesztő férfi-fő jelenik meg s a küzdőket vad szemének egyetlen tekintetével szétválasztja.

Igy harapózik el a barbárság, mialatt a

polgárisultságot tökéletesíti. A primitív nyersség, a pallérozatlan durvaság nyomban a legkifejtettebb kulturált követi. Melyik lesz utóbb a győztes? . . . a történet előképei után nehezen dönthető el.

S ha egy napon a Macaulay jövedőlté ujszeleandí megjelenik, hogy azon a helyen sirjon, melyen egykor London állott, ugy csak engedjen szabad folyást könyveinek; mert nincs bánatosabb érzés olyannál, mely akkor tölti el szívünket, ha a civilizáció s az egész emberi tevékenység és emberi dicsőség szűk és szükséges korlátait látjuk szemünk előtt. Dr. Tökés.

A szőlő története.

(Folytatás.)

III.

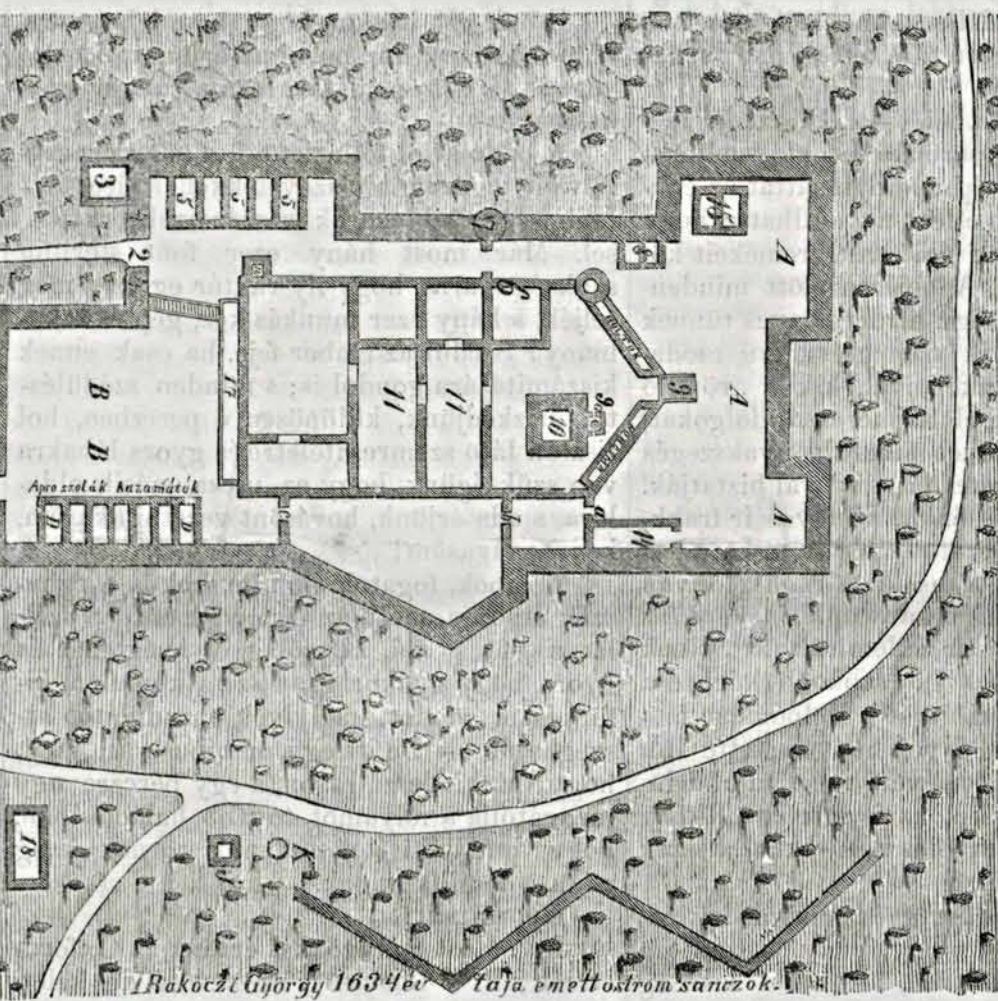
Mikor lett a rómaiaknál ismeretes a szőlő, bizonytalan. Eutropius szerint Saturnus hozta Itáliába a venyigét, mások szerint a mineiek (Thesalia népe) hazájából tiltették át Falernae (Latium) vidékére, hol később egyike a legkedvel-

római polgár föfedezvén, hogy neje bort ivott, elég ok volt arra, hogy töle elválják, sőt Egnatius Meceenius (Plin. XIV. 14.) hason okból nejt megölte. Plinius mondja, mikép egy római hölgy nászajándokának elvesztésére ítéltetett, hahogy férje beleegyezése nélkül több bort ivott, semmint egészségi tekintetből erre szüksége volt. S Cato azt tartja, hogy a római férfi főkép azon okból nyert szabadságot nőrokonait megcsokolhatni, hogy bortóli megtartóztatásukat ellenőrizze.

Szűken kellett mindazáltal Itáliában a bor-nak teremnie, mert Romulus egyik rendelete szerint az isteni áldozatoknál (libationes) csak tejet volt szabad használni s Numa egyik törvénye (Plin. XIV. 14. vino rogum ne spergit) és a 12 táblatörvény (mutata potio — murenti bor — mortuo ne inditor) megtiltja a temetkezések máglyáit borral megfecskeníteni, mert a bor még akkor nagy ritkaságok közé tartozott. „Diuque ejus rei magna parsimonia fuit. (Plin. XIV. 14.) Papyrius imperator adversus Samnites dimicaturus votum fecit, si vicisset, Jovi poculum vini denique inter dona sextarios lactis datos invenimus, nusquam vini.“ (433. urb. cond.)

A rómaiak első borai nem igen kellemes ízűek valának, mert a szőlőmetszést még nem ismerték, hagyván a szőlőt szil- és nyárfákra kuszni s ily magasról szedték le a fürtöket. —

Ezért mondá Cyreos, Pyrrhus követe amaz élczet: „merito matrem ejus pendere in tam altam cruce“ (t. i. a venyigét a fán) Plin. XIV. 3. Numa azonban, hogy népét a szőlőmetszésre szoktassa, megtiltja a metszetlen szőlő borából az isteneknek áldozni. Ennek előnyét belátván a rómaiak, csakhamar a nyírnyira vitték, hogy a szomszéd tartományokat azután ők látták el borral (Plin. XIV. 2.), termelésére Italia egészje felelté alkalmas levén.

Husztvár alaprajza. — (A „Tisza bősége“ című czikkhez.)

tebb boroknak termett, valamint az aminei szőlő a rómaiaknál a legbecesebb vala. Ismét mások szerint Oenotria lakói (Italia egyik legrégibb néptörzse), kiknek királya Italus nevetől az ország nevet nyerte, a szőlőtenyésztést keletről hozták. Columella (l. 8. c. 11.) szerint az első venyige Rhodos szigetéről került Itáliába. S míg a szőlőtenyésztés Latiumban már elterjedt, Etruriában még ismeretlen volt. Mert mindjárt Aeneas halála után Etruria királya Mezentius a rutulok segítségére menvén, a legyőzött latinoktól békefeltétel gyanánt azt követelte, hogy boraikat adóképp Etruriába szállítsák. Erre a latinok haragra gyuladva, a vizályt megújíták, s Jupiteret könyörrel indítandók, az első szőlőünnepet (viminalia) rendezték, mely évenként april 23-dikán tartott. Ez alkalommal minden hordóból egy pohár bort a földre öntve Jupiternek áldoztak.

A második viminaliak a rómaiak aug. 21-én ünnepelték. Ekkor a papok Jupiternek báránnyt áldozván, metazék le az első fürtöket, mialatt a süret ünnepélyes kezdetét vevé s egyzersmind az első bor is neki áldoztatott. Az új bort csupán a viminaliak követé éven volt szabad élvezni.

Az első római királyok idejében a szőlő kevésbé volt ismeretes s a bor eleintén általános nem használtatott. A nőknek egyáltalában s a férfiaknak 30 évök előtt tiltva volt bort inni. Így pl. a köztársaság szigorú erkölceinek korában egy

Mennyire növekedett mivélés által a szőlőtés ez országban, mutatja, hogy Populoniumban Jupiter szobrát annak fájából metszték ki s Metapontusban Juno temploma szőlőfászlapon állott, Rómában pedig Livia kertében egész sétatá helyét árnyazott be egyetlen tő s 24 veder bort adott, sőt egész épületeket egyes szőlővenyigék borítottak be.

A szőlő híhetőség több ízben vitetett be Itáliába, legalább 180 körül Kr. e. Rómába Phocisból került. Ez adta a híres caecubai bort, melyet Horatius, Strabo, Plinius és Martialis annyira magasztalnak. De még ekkor nem miveltetett oly általános s csak az idős Cato korában lön elterjedtebb. Ő maga is — a rómaiak eme jeles gazdaszatója — a bortermelésnek nagy lendületet adott, úgy hogy később — Plinius szerint — az itáliai borok számos külföldieknek tétettek elébe. Cato ugyan csak 8 szőlőfajt ismert, míg Plinius korában 41 ázsiai és görög, 51 itáliai s sziciliiai és 8 külföldi (európai) bort ismertek.

A legjobb itáliai borok Campaniában termettek. Az elsőség a caecubait illette, a második helyen állt a falarnai, mely Horatius és Martialis által dicsőítették; ezután következnek az albani, calani, surretini, setini és messiaci borok. A külföldiek közül azonban a thaosoi, chiosi, lesboi, sicyoni, cyprusi és clatomenesi borok kerültek a gazdag rómaiak asztalaira. A szőlőfajok közül

Cato és Virgilius a veronait ajánlják s Plinius szerint mint asztali gyümölcs keresett volt. Augustus azon fajt kedvelte, melyet Plinius „duracina“ név alatt emlit, a rhod-si azonban finomabb lehetett, mert Virgilius azt mondja: hogy az istenek is ennek élvezete által vidultak fel.

A rómaiak az aszuszólót is ismerték. Cato előadja a módját, hogy szokták füstkamrákban aszalni. E célra a vitis aminea (muskatály) fajt használták. Columella (de re rust. XII. 16.) ismét úgy írja le, hogy a szőlőt forró lugba mártva aszalták. Az aszubar élvezete később a nők számára tartatott fenn.

Mely szőlőfajok maradtak mivélés alatt, néhez kikutatni, mert a szőlőnek annyi faja lett, a hányféle földben termett (quippe quae totidem pene sunt, quot agri). Elfogadható azonban, mikép a rómaiak által Galliába s Rajna mellékre tiltetett s innen évszázadok folytán hozzánk került fajok egészen átváltoztak. Már Plinius mondja, hogy korában a caecubai kivessett s a falernumi, mely Horatius uti gyakran felvidítá, jelenleg épen nem tűnik ki. — Ha Itáliában ily változások észleltek, mennyivel inkább változhattak át azon szőlőfajok, melyek hozzánk kerültek. Megemlitendők mégis Plinius szerint a 15 fajból a nevezetesebbek: vitis aminea (fehér szőlő, 5 válfajjal, melyek közt volt a lanata = gypjas), vitis apiana (mészszőlő, a mi muskatalyunk), vitis rhaetica Coll. (veltlini), vitis cluracina (ropogós), vitis albaelis vagy praecox Coll. (burgundi morillon) v. nomentana (furmint, formentin rouge).

Nevezetes, mikép kezeltek a rómaiak boraikat. Plinius írja, hogy 633. (urb. cond.) körül a gyengébb borral tölt hordókat fedett, északnak fekvő helyekre tették — pinceinkhez hasonlóan —, ellenben az erős, szeszborokat — vina polyphora — nyit helyen, napnak, s az időjárásnak kitéve hagyták (Plinius XIV. 21.). — S ámbár a mostani olaszországi borok soká el nem tarthatók, biztosít Plinius, hogy a fennebbi módon kezeltek 200 évig is eltartattak, azonban annyira megüdüdtek, hogy vegyitlenül nem lehetett azokat inni. (Plin. XXIII. 22. Quo magis generosum est vinum, eo magis vetustate crasescit). Horatius szerint a jól beszurkozott „amphora“-k füstkamrába helyeztetek (amphora fumum bibere instituta), mialatt a bor lassankint szörppé vált. Gyengébb borok ugyanis felnyire (defrutum) vagy harmadára (sapa), sőt negyedére főzettek, mialatt tetemesen javultak s tartósabbak lettek. E célra rendszeren ón- vagy ólomedényeket használtak, holott a feloldott ólomszukor tisztább, édesebb, de egyzersmind mérgezetté tette. (Sapa aut defrutum coquitur, plumbea potius quam aerea esse debent vasa —, nam in coctura aeruginem remittunt aerea et medicaminis sapore vitiant. Colum. XII. 20.). A rabszolga (Plin. XIV. 10.) ha urának új borát meglopta, tengervízrel töltött hozzá, mi különben is a rómaiaknál gyakorlatban volt, de az egészség kárára (Plin. XXIII. 2. Imprimis igitur vinum aqua marina factum inutile est stomacho, nervis, vesicae). Befőzés*) s külön-

*) Nápolyban most is megvan ama régi szokás, hogy az édes mustot befőzik s ezen vint cotti igen tartós s néhány év múlva a malagához hasonló.

féle alkotrészek hozzáadása által a bort gyógyszerül készítik, mely Cato szerint dugulások, rozsemésztés s gilisza ellen használtatott. A tűzborok (calida) egyik nemét is tudták készíteni. Columella szerint eleintén a szőlőfajokban sem igen válogattak, több fajt iltetvén együvé; később azokat oltás által nemesítvén, szaporíták. Beszélik, hogy barátja Publ. Silvinus vitis praecox egyetlen tőveről 2 római holdat 3—4000 tővel 2 év alatt oltott s iltetett be. Egy római hold (28000 □) egy culeus*) (m. e. 360 kanna) bort adott; a numentumi híres szőlőhegyeken egy holdról 8 culeus (2880 kanna = 92 akó) bor szüretett. Egy holdnyi szőlőkert 7000 sestertiae (350 tallér) értékű volt s a szőlőtők- és karókra 2000 sest. (m. e. 100 tall.) költség számított. A gondviselő rabszolga 8000 sest.-be került. — Egyébiránt, mondja Columella, a szőlőkertek jövedelme az ő idejében is csökkent, miután mivélésük általánossá lett.

Olaszországban jelenleg is ama szőlőtenyésztési rendszert találjuk. Az Alpoktól átlépve, még a venyige tenyészkaróhoz kötvé, a síkföld felé közeledve azonban, fanagyságra látjuk a szőlőt. A szántóföldeken a fák dúslobozatú venyigével vannak körülfontva, mely biborszínű fürtjeivel kellemes látványt nyújt. Egy ily tő különben annyi bort ad, mint 20 karószőlő. (Vége következik.)

Mezei lak Várgedén (Gömörben).

Mezei lak Várgedén.

(Gömörben.)

Gömör megye — mondja az Ujabbkori Ismeretek tára — Magyarország kicsinyben. Ugy is van; „hegy, völgy változnak gazdag öleiben, s téreit négy folyam árja szegi.“ Itt erednek a Hernád és Garan, itt foly a Sajó és Rima. Amazok ásványokban gazdag hegyek között, mert különösen vasra nézve Gömör az ország legelső megyéje; emezek termékeny rónák.

Gazdag ércben, ásványvizekben; termi a jó dohányt — Csetnek, Dulháza, Zabar és Serke dohányára még sokan emlékeznek; — termi a gyümölcsöt, kendert és a lent; szépen tenyészti az állatot s északi részében a pisztráng fürdik.

Ugyde „a természetől mind ez lelketlen ajándék“ lenne, ha Gömör megye iparszellem tekintetében is az ország legelső rendű megyéi közé nem tartoznék. Tömérdek olvasz-

*) 1 culeus = 20 amphora (= 135 angol gallon). 1 amph. = 2 urnae = 8 congii = 48 sextarii = 96 herminae = 576 cyathi.

tóiban, hengergyáraiban, vashámoraiban melyeknek a Rima-Murány-völgyi Egylet, Koburg-Koháry herceg, az Andrásy grófok és többen a tulajdonosai, évenként 686,000 mázsa nyers és 115,590 mázsa vert és hengerezett vasat szolgáltat. Tizenkét papír-malma az egész országnak, sőt a külföldnek is adja gyártmányait. A kokovai füveggyárban készült művek a csehországiakkal vetélkednek. Nagy számú kallóiból durva, de erős posztónemű kerül ki. Vászonszövés- és fejtérítésben mesterei vannak. Fazekasai és kályhái híresek. Van köedény-, vasszgyertya- és börgyára is, mely utóbbi után Markó rozsnyói börgyáros neve országos hírű lett.

E kies megyének egyik szerényebb, a Rimaszombathoz közel Gortva völgyében fekszik Várgede helysége és vára.

Várgede Bonfinius szerint, és mint a Kubinyi Lászlóra, a budai vár udvarbírójára, szőlő 1502-ben kiadott királyi adománylevelével s zavaival: „omne jus si quod in castro Gedeo cum oppido Gedeallya, ac possessionibus Gemerii, Kisfaluu“ stb. mondja —

az időben mezőváros lehetett.

A várnak, melyet, mint határszél a török ellen az 1567-iki törv.-czikk Gömör megye által megerősíteni parancsol, és az 1574-i t.-cz. már, mint feldulatemlit meg, most csak kevés látható romjai vannak meg. E vár alól indult Perényi Gábor Bebek Ferenczcel 2000 leggyakorlatosabb lovasal, ugyanannyi váglogatt gyaloggal és mintegy

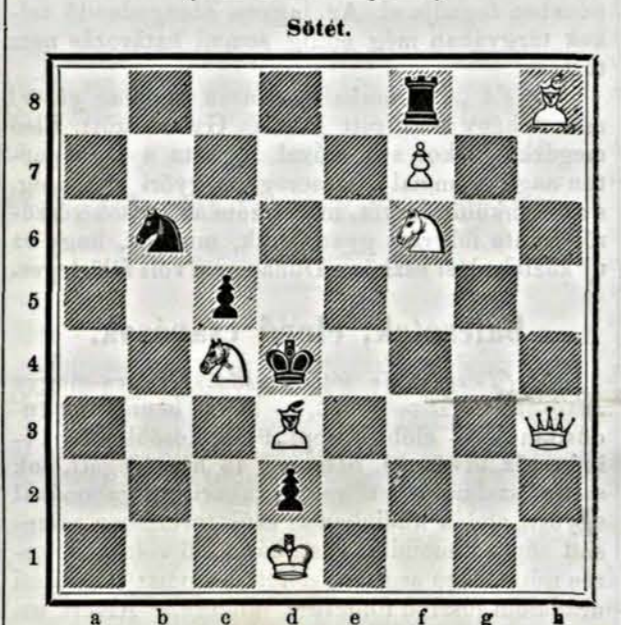
4000 harcvezető néppel, hogy a füleki szorongatott őrségnek segítségére legyen. 1554. sept. 19-én táborba is szálltak Fülek vára ellenében egy hegyen. Négy óra tájban érkezve, a csatát másnap reggel megkezdendők voltak. Azonban estebéd alatt egy a táborba érkezett pór által értesült, hogy a budai basa Fülek alá jövedő, Szécsénybe érkezett, hozván 16 tábort ágyut és 6 legnagyobb faltörőt. A haditanács többségének határozatából előre bocsátva a hadiszekereket, a következő nap kora reggelén az őrséget és várat veszni hagyva, lénán szétoszlottak. Gyarmati Balassa János, ki ez eseményről Ungrad fővezérnek sept. 25-ről 1554 jelentést tett (cum gentibus quos Domini Gábriel de Perény et Bebek collegerant, ab arce Gedeu discessimus stb.) Serkének vult vissza Dyvynbe. E körülményről megemlékezik Szalay László „Magyarország története“ 4. kötet 302-ik lapján, és bővebben illusztrálja Zarkan Pál akkori egri várnagynak, ki szintén jelen volt, sept. 24. 1554. Verantius Antal egri érsekhez intézett (Mocsáry „Nógrádvármegye ismertetése“ 3-ik kötet-

6748. Lippa. Dr. Sz. Meg vagyunk gyógyva, hogy az újabb közleményt is oly érdeklődéssel fogja olvasni a kö...

Sept. 19. „A fekete völgy“ operette 2 felv. W. Tivadartól. Ezt követte a bécsi utjából vis...

SAKKJÁTÉK.

196-ik sz. feladv. — Szalay Sándortól (Körös-Ladányban).

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 191-dik számú feladvány megfejtése. (Vekerle Lászlóltól Pesten.)

Világos. Sötét. 1. Fa6-b5 Fh6-g8(A) 1. Világos. A) Sötét. 2. Ke8-e5 Fg8-d3 2. Ke4-e5 a7-a6 3. He8-d6 tetsz. szer. 3. He8-d6 tetsz. szer. 4. H-v.gy.-tmat. 4. d2-d4mat.

Szerkesztői mondánivaló.

6747. Miskolc. U. K. Vettük az újabb szállítmányt. Be kell várnunk az egész mű befejezését, s csak akkor ad...

6749. Halmi. Sz. R. A kérdezett ur se nem Ferencz, se nem István, hanem: Fulöp; s köztudomáslag töké...

1864-dik évi naptárak.

Épen most jelentek meg Heckenast Gusztáv könyvkiadó-hivatalában Pesten, egyetem-utca 4-ik szám alatt, az 1864-ik évre szóló következő naptárak, melyek Magyar- és Erdélyországban minden könyvtár- és könyvtőlőnél is kaphatók, ugymint: Kakas Márton humorisztikus naptára. Hatodik évfolyam. Számos élces képpel. Csinos borítékba fűzve. Ára 80 kr.

VASÁRNAPI UJSÁG és Politikai Ujdonságok október—decemberi évnegyedes folyamára ezennel új előfizetés nyitattik.

Előfizetési feltételek: A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt postán küldve, vagy Buda-Pesten házhoz hordva: Évnegyedre (október—december) 2 ft. 50 kr. Csupán Vasárnapi Ujság: Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr. Csupán Politikai Ujdonságok: Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

TARTALOM.

Vadászi Pál (arckép). N. J. — Gara Mária. Türos Kálmán. — A Tisza bölcsője (rajzzal, folytatás). P. Szathmáry Károly. — Londoni rajzok. Dr. Tölkés. — A szőlő története (folytatás). — Mezői lak Várgéden (képpel). H. M. — Archaeologiai levél Zalamegyéből. Römer Florio. — Tárház: Egyház és iskola. — Közintézetek, egyletek. — Közlekedés. Balesetek, elemi csapások. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Budai népszínház. — Sakkjáték. — Szerkesztői mondánivaló. — Heti naptár.

Pest, október 4-én 1863.

Előfizetési feltételek 1863-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. Fél évre 5 ft. — Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Szaniszló Ferencz, nagyváradai püspök.

Midőn a magyar kath. egyház köztiszteltetben álló egyik főpapjának, Szaniszló Ferencz, nagyváradai megyés püspöknek életrajzát közöljük, fel vagyunk mentve az elő...

Az egyházi és honfiai nehéz, fontos hivatalokkal terhelt férfi, azon felül a hivatalos gondoktól ment szabad idejét az egyházi irodalom, s a nemzeti nyelv fejlesztésének szentelvé.

SZANISZLÓ FERENCZ.

Szaniszló Ferencz nemesszüleltől 1792 augusztus 2-án Vas megyében Szombathelyen született. Elvégezvén ugyanott nyelvtani s bölcsészeti tanulmányait, a szombathelyi megye papnövevényekéi közé vétetett föl, s 1809-ik évben a pesti középponti papnöveldebe küldetett. — A tanfolyam befejeztével a bécsi egyetemnél hittudorrrá avatott, s 1815 évben pappá lön szentelve.

Egy évet mint tanulmányi felügyelő töltvén, 1816-ik évben a bécsi felsőbb áldozári intézetbe vétetett föl. — 1820-tól 1830-ig részint mint püspöki szertartó, majd mint egyháztörténelmi és jogtanár, szentszéki ülnök, házasság- s fogadalom-védő és zsinati vizsgáló hivataloskodott. 1830-dik év végén a pesti egyetemhez hittanárként s szónokként, 1834-ben ezimzetes, 1835-ik évben valóságos nagyváradai kanonokká, 1839-ben apáttá s a pesti középponti papnövelde igazgatójává, 1844-ben választott püspökké, s a magyar királyi helytartótanácsához előadó tanácsossá, végre 1850-ik évben nagyváradai megyés püspökké neveztetett ki. — 1852-dik évben a valóságos belső titkos tanácsosi méltóság, 1854 pápai trónállói cím, 1858-ban a vaskorona rend első osztályu rendjele által lön kitüntetve.

(Adakozás.) A Vasárnapi Ujság szerkesztőségéhez mult héten beküldetett: Az alföldi szükközdők számára: Bécsből Tenczer Károly, áll. épít. felügyelő 40, Tenczer Jozsefa 20, együtt 60 ft. — Kolitáról (Komárom), egy szavalati műverseny eredménye, Dömjén Zoltán által 7 ft. — Ürményből Tóth István 2 ft.

Nemzeti színház.

Péntek, sept. 18. „Örökség“ eredeti dráma 5 felv. Obernyiktól. Szombat, sept. 19. „Faust“ opera 5 felv. Vasárnap, sept. 20. „Mátyás fia“ eredeti dráma 5 felv. Hétfő, sept. 21. „A jó barátok.“ Vigj. 3 felvonásban. Irta Sardou Viktor, fordította Szerdahelyi Kálmán. Kedd, sept. 22. „A mátrai vadászok“ vigj. Irta Fáy András. Szerda, sept. 23. „A troubadour“ opera 4 felv. Ez alkalommal Csesna Lajos olasz tenorista lépett föl vendég gyanánt, s a férfikor delén álló művészek kiképzett éneke s nagyterjedelmű s hatalmas hangja rendkívüli tetszéssel találkozott. Csütörtök, sept. 24. „Essex gróf“ szomorujáték 5 felv.

Budai népszínház.

Sept. 18. „A szép juhász“ Népszínmű 3 felv. Szigetitől. Ez volt a 43-dik díjmentes népelőadás.

Table with columns for dates and events: Hó-és hetinap, Katholikus és Protestáns naptár, Görög-orosz naptár, Izraeliták naptára, Nap, Hold.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatja Landerer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten, 1863.